

M. PAULI JUUSTEN,
EPISC. QUONDAM AB.
CHRONICON EPISCOPORUM
FINLANDENSIUM,
ANNOTATIONIBUS ET SYLLOGE MONU-
MENTORUM ILLUSTRATUM.

CUJUS
PARTICULAM XVI,
CONS. FAC. PHILOS. R. ACAD. ABOËNSIS,
PRÆSIDE
M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQV. PROFESSORE REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUMAN.
HIST. ET ANTIQVITT. MEMBRO,

Publicæ bonorum censuræ submittit

JOHANNES NICOLAUS SNELLMAN,
Stip. Reg. Ostrobotniensis,

IN AUDITORIO MAJORI die XXI APRILIS
A. MDCCXC,

Horis ante meridiem convetis.

ABOË Typis FRENCKELLIANIS.

Qui Deum esse dicunt Naturam omnium Perfectissimam, minime illi quidem errant; sed hæc tamen definitio factis commoda, religionem naturalem explicaturis, censerī nequit.

Thef. II. Si cognoscere velimus quid in inveniēda religione ratio hominis possit; non nostram tantum rationem consulere debemus, quos verbum Dei in rectam viam deduxit, sed rationem maxime illorum quibus hoc verbum aut fuit aut est ignotum.

Thef. III. Cum Deum omnibus rebus præsentem recte statuimus, cavendum sollicitè est, ne præsentiam Divinam eam metiamur quæ corporum est, & locis certis definitur.

Thef. IV. Qui providentiæ Divinæ res minimas quasque subtrahunt, non vident male se Divinam majestatem humana imbecillitate metiri.

Thef. V. Fundamentum libertatis civilis in legibus sapientibus situm est, nec aut sine legibus libertas intelligi potest, aut libertati necessario contrarium putari debet Regium imperium.

Thef. VI. Pythagoras & multi alii antiquissimorum temporum sapientes, legislatorum non minori jure quam Philosophorum nomine sunt ornandi.

Thef. VII. Facultatem loquendi, adeoque culturam ingenii humani, extra statum societatis, semper in homine mansuram fore mancam & imperfectam, pronum est ad intelligendum.

Thef. VIII. Disputatio de inventoribus scripturæ Alphabeticæ, spissa adhuc caligine circumfusa manet, & mansura temper videtur.

Thef. IX. Plautus, Terentius, & reliqui ante Ciceronem scriptores Romani, ad ætatem linguæ Latinæ auream, non commodissime omnes referuntur.

)

(

dam immensæ Dioecesis sibi commissæ visitare (113), vel Clerum suum quotannis ad se Aboam convocare, Synodum celebraturum (114), neglexisse, vetera produunt monumenta.

Memorable quoque videtur, quod in commemorato sæpius a nobis *MS:to Palmisköldiano*, in laudem ejus narratum legitur: *Ordinarium Prædicatorum instituit*. Credis Monachos Dominicanos qui Aboæ sedem suam collocaverant, non tanto hæcenus fuisse numero vel opibus ita valuisse, ut proprium haberent Priorem, qui hoc demum Episcopo auxiliante datus illis sit (115)? Hoc sal-

H h

tina

Aboam, per latissime patentem magnaue ex parte parum exultam hanc provinciam, iter suum instituerit? Cfr. A CELSE *Appar. ad Hist. Sueog. S. I. p. 117, n. 12.*

Præterea ex his actis liquet, quam falsa sit RHYZELII conjectura (quem vel MESSENIUS veriora docere potuisset), in *Episcopoſc.* (p. 331) de Episc. *Hemmingo, Benedicti* nostri successore, dicentis: *Han lærer varit then förste Biskop i Åbo, som haft under sin andeliga Jurisdiction Åland, thet thit in til tydt til Upsala: Sticht.* Toto tempore quo Episc. *Benedictus* Ecclesiæ præfuit Aboënsi, ad hanc ejus Dioecesis Alandiam pertinuisse, ex plurimis constat indubiisque argumentis; ac antecessori quoque suo, qui ipse erat inde oriundus, paruisse, probabile est. Quò vero tempore Ecclesiæ primum subjecta fuerit Aboënsi, penitus nos latet.

(113) Sic in Litteris suis testimonialibus de emtione prædii *Wd. funda* (paroc. *Hattula* in Tavastia), datis in curia sua *Waanö* anno *D:ni MCCCXXIV, die beate Priscæ virginis* (*Reg. Eccles. Ab. Fol. 150*), mox ab initio habet: *Noveritis, quod cum procuracionis nostre officium in Hattalum egimus, nos audivisse &c.*

(114) Solenne fuisse, ut *Synodus quotannis Aboæ*, mense *Septembri*, haberetur, ex Testamento *Ajceri* supra (p. 227 sq. Not.) allato, indubie discimus.

(115) *Ordinarium Prædicatorum* alium intelligere ægre possumus, quam *Conventus* ejus, qui Aboæ esset, *Priorem*? Cfr. *DU CANGE Glos-*

mus (116). Nec multo post, a. 1340, magnis jam opibus auctos floruisse, discere indidem licet (117).

Nec minori existimandum est nostro relatum fuisse honori, quod in eodem MS. additur: *Huic ortus S:æ Birgittæ nocte natiuitatis sue revelatur.* Quam rem ad luculentioris ejus *Hemmingum*, per errorem referens VASTOVIUS, annorum rationi sibi que ipsi aperte repugnat (118).

H h 2

Bel-

ni MCCCXXIII, quibus Kal. Aprilis, (Reg. Eccl. Ab. Fol. 44). De Proconsulum Consulunque Aboensium hoc delictio cæterum nihil, nisi quod hic legitur, referre potuimus. Recentiora monumenta, (a. 1325, 1329, &c. Reg. Eccl. Ab. Fol. 104, 134, &c.) in quibus mentio fit vel *Fratrū Prædicatorum Conuentus Finlandensis*, vel *Conuentus Aboensis*, adducere non attinet. Cfr. supra p. 209, & p. 213, ubi commemoratum Testamentum Ducum *Erici & Waldemari*, in quo *fratrū* quoque *Prædicatorum Aboensium* meminerunt, a. 1318 consignatum fuit. Vid. LAGERBRING *Sw. R. S.* III D. p. 139 sq. & p. 356 sq.

(117) Patet hoc ex Bulla Papæ *Benedicti XII*, ad *Præpositum, Decanum & Archidiaconum Ecclesie Upsalensis* data *Avenione V. Kal. Junii, Pontificatus anno sexto*, h. e. 1340, (infra, in Sylloge Monumentorum exhibenda) ubi *Henrico Hartmanni, Rectori (Pastori) Ecclesie de Saxamäki* (Saxmäki), de iniusta horum Monachorum avaritia querenti potentiamque simul eorum formidanti, præsidium opemque Pontifex præbet. Verba modo hæc apponimus: - - "Prior & Fratres domus dicti Ordinis prope civitatem Aboensem, pretextu indulti huiusmodi, in parochia dicte ecclesie Saxamäke, super altare portatili missam & alia divina officia celebrare, & ad missam & divina huiusmodi parochia, nos dicte ecclesie convocare & oblationes recipere ac in usus suos convertere, propria temeritate presumunt, in eorundem Rectoris & ecclesie præiudicium & gravamen. Cum autem dictus Rector, sicut asserit, *distorum Prioris & fratrum dicte domus potentiam merito perhorrescens*, eos infra civitatem seu dyocesi Aboensem nequeat venire secure", &c.

(118) Dicit enim *Hemmingum*, "in ecclesiasticum cooptatum ordinem, Upsalensem & Aboensem Canonicum animarumque curatorem

Bellum cum Russis gestum, cujus sub finem vitæ Episcopi *Ragvaldi* auctor noster meminit, sedente Episcopo *Benedicto* continuatum esse, extra dubium est. Parum fidam cum his barbaris pacem, etiam post fractos expeditione *Tborkilli* Carelica eorum animos, nostris fuisse, supra significavimus, cfr. p. 214, not. (83), & p. 217, not. (91); qui non minus partem Fennix urbemque inprimis Aboensem (cum Templo Cathedrali, arceque Custoënsi) a. 1318 necopinato impetu vastasse & combussisse (119), quam eodem circiter tempore (120) Norvegiam, Regi jam eidem cui Svecia subjectam, crudeliter spoliasse, reperiuntur. Turbæ inter R. *Birgerum* & fratres suos Duces horumque asseclas agitatz, commodam sine dubio hostibus occasionem præbuerunt, Fenniam impune vexandi; nec quidquam vel de ope miseris nostris

factum, meruisse celesti revelatione tempus nativitatis d. *Birgittæ* cognoscere, &c." (*Vit. Aquilon.* initio vitæ hujus sancti). Deinde vero narrat, eundem obiisse a. 1367, ætatis suæ 70, cum annis 20 munus præfulare gessisset. Nata autem fuit *Brigitta* circiter a. 1303 aut 1304; quare anno ætatis septimo jam fuerit sacerdos *Hemmingus*, necesse est. Cfr. LAGERBRING l. c. 3 D. 8. C. 9 §. Sed fontem erroris, facile jam est videre.

(119) Quod nescio cur in dubium vocet Ill. LAGERBRING, (l. c. P. III. C. 1, §. 60, p. 149 fq), Annalium Russicorum, parum hætenus nobis cognitorum, ea de re silentium allegans, nullius, si vel de eo satis constet, contra expressa monumentorum nostrorum testimonia, ponderis. Sibi autem non constans, C. 3 §. 29 contrariam veriorumque amplectitur sententiam: quod vero dicit Russos totam Finlandiam copiis inundasse, veterum caret auctoritate. Navibus potius credas oram maritimam infestasse?

(120) Anno 1316 Halogalandiam spoliasse, sed inprimis post mortem R. Haquini (quæ a. 1319 contigit) crudeliter Norvegos afflixisse, idoneis Ill. LAGERBRING demonstrat testimoniis, l. c. C. 3, §. 12, not. (1), §. 29 not. 3. Cfr. §. 3.

stris majoribus præstita, vel consiliis sapientibus strenuisque vim hostilem repellendi captis, monumenta nostra historica commemorant (121). Audaciores igitur facti

H h 3

Rus-

(121) Russorum scriptores varia de hoc bello habent, quæ cum rerum apud nos, iis temporibus, conditione, conciliari ægre queant. Sic DN. LEVESQUE (*Hist. de Russie* T. II, p. 156, qui fontes suos in margine indicat, nempe *Drewnoi Letopissets* s. antiqua Chronica Russica, Petropoli a. 1774 & 1775 typis vulgata, & Historiam Russicam Principis STCHERBATOF) his verbis illud describit: *Il (Magnus Princeps Georgius) battit, il repoussa les Svedois, qui etaient entrés dans le domaine de Nowgorod, disipa une nouvelle armée* (præter illas Svecorum copias, quæ conditionem Novgorodensium invaserant? credas! magna vi magnoque apparatu bello huic gerendo incubuisse, quos turbis domesticis occupatos, vix remotas has regni partes respexisse, nostri scriptores suspicantur!); *Et, de la Carelie ravagée par ses armées, penetrant jusques dans la Finlande, il forma le siege de Vibourg* (scil. hæc urbs, secundum auctoris Geographiam, in Carelia non fuit sita!). *Il fut contraint de le lever; mais les victoires* (plures nempe, de duobus ad minimum exercitibus Svecicis, reportaverat!) *qu'il avait remportées, assurerent pour quelque temps la tranquillité de la Russie du côté de la Suede* (scil. pacis erant Russi, ex sua parte, studiosissimi!). Scriptor etiam anonymus qui *Historiam* concinnavit *Imperii Russici, Tatarorum jugo pressi*, exhibitam in (CL. ARNOTII) *St. Petersburgisches Journal*, ubi hujus belli mentionem facit (VI B. 1778 p. 91), hæc habet: *Die Schweden hatten sich eines grafen theils von Karelien bemächtiget, und belagerten die Stadt gleiches namens* (urbem, nomine *Careliam*? ac si de urbe loquerere, cui nomen esset *Finlandie*! sine dubio *Kexholmia* intelligitur, appellatâ Russis *Karelogorod*, h. e. urbs *Carelix*: eaque res suspicandi præbet ansam, scriptores quos auctor sequitur, confudisse hujus temporis acta cum superioris belli illius, *Birgero* Rege gesti?). *Georg zog wieder sie aus, entsetzte die Stadt, schlug die Schwedische Armee* (unum hic modo exercitum Sveci perdunt!) *in die flucht, und belagerte Viburg, welches ihm aber, obgeachtet aller angewandten Kunst und tapferkeit, durch seine lage und starke befestigung widerstand.* *Militum Svecicorum fortitudinem* hic nihil Russis negotii facessisse, vides. Audiamus verò MESSENIUM de eadem hac obsidione scribentem: *XII Augusti, (Georgius Moschorum Dux) frequentissimo suorum exercitu presidium Carelorum Viburgum arcta clausis obsidione, illam in XXIX*

Ruffi, a. 1322 (122) Castrum Wiburgense, ductu, ut no-
 fter testatur, *Georgii Regis Ruthenorum* (123), *exercitu*
in igno obsederunt; sed infectis rebus abire coacti sunt. Ba-
 debilitatos clade, ad pacem faciendam proniores existi-
 tisse,

~~... (122) ...~~
 usque diem summa animorum contentione Et oppugnatione continuans, in-
 terim campis praediacariis subinde, grandi hostium strage prorumpentibus,
 habitis confictibus, Et tandem considerans, arcis capundae nullam afful-
 gere fiduciam, IX Septembris ignominia plenus recessit. (Scand. T. XII
 p. 173) Hoc modo Historia scribitur! --- Totius belli nullam vel
 Chronicon Rhythm. Majus vel Ericus Oldi mentionem faciunt. Signi-
 ficare quidem MESSENIUS verbis supra a nobis (c. Chronico suo Rhythm.
 Finl.) allatis, videtur, *Matthiam Kettilmundi* incursionem Russorum,
 qua a. 1318 Finlandiam afflixerant, ultimum graviter fuisse; sed quamvis
 eum per annos 1324 & 1325 hic locorum degisse, atque *Capitanei*
 etiam Finlandensis nomen honoremque gessisse, vetustorum fide monu-
 mentorum (infra laudandorum) conitet; bellicae tamen expeditionis ab
 eo contra Russos hoc tempore susceptae nulla superest memoria.
 (122) Anno sequenti (post mortem sc. Episcopi Ragvaldi, quae a.
 1321 contigit), hanc Russorum irruptionem factam, fuisse, auctor noster
 expresse significat; adeoque a. 1322, non 1321, ut habet Ill. LAGER-
 BRING l. c. C. 3, §. 29. Cfr. MESSENIUS Scand. T. X, p. 14. An-
 num 1321, fortia Principis *Georgii* contra Svecos facta celebrans, mar-
 gini apposuit Dn. LEVESQUE l. c. In *Historia autem urbis ac Reip.*
Novogordensis quam Collectioni suae rerum Russicarum (Sammlung
 Russischer Geschichte V B. p. 421,) inseruit Ill. MÜLLER, annus 1324
 huic expeditioni assignatur. Nullam video rationem, cur ab auctoris
 nostri sit auctoritate recedendum Russorum monumenta nostris exactio-
 ra haud esse, facile patet. Ceterum Wiburgensem hanc expeditionem,
 praecedentibus, quas populandi tantum, ut videtur, consilio Russi sus-
 ceperant, graviorem utique fuisse, recte observat Ill. LAGERBRING,
 loc. cit.
 (123) *Georgium* (Jurje) *Danilovitch* fuisse, qui a. 1318 aut 1320,
Magnus Princeps Russiae factus fuit, (hominem flagitiosum atque cru-
 delem), Russorum Annales docent; quem hac occasione urbem quoque
Orechoves (Nôteburgum, hodie Schlusselfburg) condidisse, tradunt. Vid.
 MÜLLER, LEVESQUE & ARNDT l. l. c. c. Aptius auctor noster *Re-*
gem Ruthenorum vocat, quam alii *Principem Novogordiae*, licet haec
 etiam dignitate simul gauderet,

esse, verisimile est; quam non multo post inter R. Sveciæ *Magnum* & *Magnum* Principem Ruffiæ *Georgium* conclusam fuisse, existimandum est, cujusque in Archivo Regni adhuc servatur Instrumentum, Latine exaratum, quod quia anni nota destituitur, Historici nostri ad alterum bellum, viginti circiter annis serius inter gentem utramque gestum atque compositum, spectare judicarunt (124); temere ut nobis videtur. *Regem* enim *magnum* (*Magnum* Principem Ruffiæ) *Jurge* (*Georgium*) hanc cum *Rege Sveciæ Magno Erici* filio pacem fecisse, expressis verbis dicitur; *Georgius* autem ille, qui cum Sveciæ hoc Rege bellum gessit, anno jam 1324 aut 1328, ut Rufforum annales docent, interfectus fuit (125), nec credi potest, in ipso pacis Instrumento, si genuinum esse conceditur, in nomine Principis paciscentis erratum esse, quique *Simeon* esset, eum *Georgium* fuisse appellatum (126). Historici præ-

(124) MESSENIUS *Sch. T. X* p. 16. & *T. XII* p. 188. VON DALIN *Svea Rikes Hist. II. Del. C. 12*, §. 17; LAGERBRING *loc. Cit. VI*, §. 18. Licet in ipso anno definiendo discrepent, quem MESSENIUS & VON DALIN 1348 fuisse constituunt, LAGERBRING post 1350 querendum contendit. Unde LOCHNERIUS (*Hist. Svec. h. III* p. 104 Ed. 1770) quem alii non pauci sequuntur, annum 1338 hauserit, expiscari non potuimus. ibid.

(125) Vid. MÜLLER *l. c.* p. 422, qui annum habet 1328, & LEYESQUE *l. c.* p. 159, atque ARNDT *l. c.* p. 99, qui in anno 1324 consentire videntur.

(126) Factur ipse Ill. LAGERBRING, (a MÜLLERO edoctus), tempore quo posterius bellum a Rege MAGNO Ruffis illatum fuit, *Simeonem Ivanovitch* his imperasse, Quomodo igitur scribere potuit, contra apertissimum Historia Ruffiæ testimonium, *Georgium* tamen quietam (alium a *Georgio Danilovitch* diu jam mortuo), cum pax confirmaretur, imperium tenuisse? Vid. *l. c.* §. 17, not. (2). Ceterum mihi, cui laudatum illud pacis Instrumentum inspicere non contigit, (neque igitur judicare licet, utrum authenticum sit, nec ne?) ex Ruffico exemplo descri-

præterea Russici rem aperte demonstrant, qui etiam *Nöteborgi* (*Orekhovetz*), non multo post hanc urbem primum conditam, pacem hanc fuisse constitutam testantur (127), quo missos fuisse legatos Svecicos, quorum nomina indicantur, ipsum docet pacis tabularum commemoratum jam a nobis exemplum.

Conditiones hujus pacis accurate explicat *Dn. LAGERBRING* (128); ipsaque res & omnium consensus mon-

stratum esse videtur, & latine conversum? Quod vel ex initio ejus patere existimo, quale exhibet *Dn. LAGERBRING* (l. c. §. 18, not. (1)), hujusmodi formæ: "Ego Rex magnus *Suerge* --- cum tota communitate *Nogardiz* terminaveram cum fratre meo Rege *Svechie* *Magno Erici* filio, & venerant de *Svechie* Rege nuncii *Ericus Thurefon* &c." *Dn. VON DALIN* (l. c. p. 491) hoc Instrumentum Pacis legi jubet apud *Dn. SCHÖNSTRÖM*, *Introd. in Hist. Svec. MS.* Seculo demum XVI apportatum fuisse ex *Russia* videtur; forte occasione pacis a. 1537 inter *R. Gustavum I* & *Johannem Basilidis* confirmatæ? Cognitum certe fuit cum *OLAO PETRI* (vid. *LAGERBRING* l. c. §. 19) tum *MESSENIO*, hic illud licet non satis distincte proponat. l. l. c. c. Ex cujus vero verbis colligas, Russos qui pacis hujus conditiones semper urgebant, Svecis minus probatas, ipsum instrumentum produxisse in medium.

(127) Auctor anonymus in *St. Petersb. Journal* supra citatus, T. VI, p. 92 (qui se præcipue quidem *Historiam Russicam* Principis *SCHTSCHERBATOVO* secutum fatetur, sed neque tamen fontes ipsos ex quibus hic sua hausserit, omnino neglexisse docet, *ibid.* II B. 1776. Sept. p. 3) scribit: In dieser Stadt (*Orochowe*) wurde gleich nach ihrer erbauung (a. vero 1322 aut 1324 conditam fuisse testantur) ein Friede zwischen den Schweden und *Novogodern* geschlossen, kraft dessen die letztern das östliche und die erstern das westliche *Karelien* behielten. *Dn. LEVESQUE* annum pacis hujus confirmatæ 1323 in margine indicat, atque dicit: Elle (urbs *Orekhovetz*) n'était pas encore entièrement construite, que le Roi de Suede y envoya des Ministres pour y traiter de la paix. Elle y fut conclue, & la partie meridionale (debebat dicere orientale; quod mappæ Geographicæ vel levis inspectio docet, cum fines regni utriusque amne *SYSTERBECK* terminarentur, quæ *Ingram* a *Carelia* distinguit) fut cédée à *Novgorod*. l. c. p. 157.

(128) L. c. §. 18.

numentorum confirmat, territoria *Savolax, Faskis & Ægrepæ* (Euråpää), quæ totam olim Provinciam *Savolaxiæ & Careliæ Svecicæ* comprehendebant, non *Russis*, sed *Svecis* hac occasione fuisse solenniter concessas (129).

Quod in hostium repellendo impetu ac *Wiburgo* defendendo, *Episcopi nostri* insignem versatam fuisse operam, *RHYZELIUS* (l. c.) asserit, suo ille more facit, quo laudibus quibus potest quemque ornare solet *Episcopum*: recens huc translatum, vix tamen credas hunc præcipuam obsessis ferre opem potuisse. Quis vero urbem obsessam consilio & fortitudine maxime defenderit, penitus nos latet.

Res *Ecclesiæ Fennicæ* hujus tempore *Episcopi* non contemnendo usas successu, ex supra dictis colligere licet. Non modo haud paucas *Ecclesias rurales per dyocesis Finlandensem competenter exstructas & decenter ornatas* jam existisse, ex laudato (supra p. 227, not.) *Asceri*, *Curati Saguenfis*, testimonio liquet; sed nomina etiam quarundam, *Pastoribus suis instructarum*, in temporis hujus monumentis, quantumvis paucis, occurrunt (130).

I i

Quod

(129) Vel *metæ, de mari in ampnem Sester aamynne &c.* definitæ, hoc docere poterant. Præterea edicta de *Decimis*, ab incolis parocciæ *Savolax* nec non inhabitatoribus *Careliæ* pendendis, a *R. Magno* a. 1329 data (cfr. supra p. 230 & 231), satis superque docent, has terras *Svecorum* subjectas fuisse imperio; quod idem adducta nuper (not. 127) a nobis *Historicorum Russicorum* testimonia, confirmant. Non igitur tam tradidisse *Russos* nunc demum hæc territoria *Svecis*, quam prætenso suo in illa juri tandem renuntiasse, existimari debet.

(130) Ut nihil dicamus de *Ecclesia S. Mariæ de Nousia* (*Nousis*) & *Parrochia de Masku*, a. jam 1232 & 1234 nominatis (vid. supra p. 182 not. 40.); mentionem fieri reperimus parocciæ *Resa* (*Reso* l. *Raisio*) 1320, (imo jam 1305?), *Nummis* 1323, *Kimjo* 1325, *Ushela* 1329, *Bierno* &

Quod ad conditionem attinet terræ nostræ politicæ, consilia de cultura ejus augenda provehendaque, superioribus annis capta (ctr. supra p. 214 & 222, not.), hæc etiam ætate fuisse continuata & promota, reperimus. Cui rei inprimis fidem faciunt literæ valde notabiles Regis MAGNI, omnibus Finlandiam, Nylandiam, Alandiam, Tavastiam, & Satagundiam inhabitantibus, datæ Stokholmis a. D:ni 1334, sexta feria proxima ante Philippi & Jacobi Apostolorum, de quibus commemorat Ill. LAGERBRING l. c. C. 3, §. 23, p. 283 sq., (& de simili fere in regione Cuprimontana excolenda consilio adhibito, ibid. C. 7, §. 12, p. 568, & not. 4), quarumque uberiores notitiam dedimus in Appendice ad Comment. Aboens. (Bihang til de af et S. K. Kap i Åbo utgifne Tidningar för år 1785) p. 111-115. Ipsas literas Regias in Sylloge Monumentorum dabimus. Non autem intra mera consilia hanc rem substituisse, sed effectui fuisse datam, itidem constat (134):

Haliko 1330, Lundo 1331, Kikala 1332, Sagu 1335, quibus suas præfectos fuisse Curatos, invenimus: similiter Saltvik (& Sund?) in Alandia 1322, Finnström 1328; Borgo in Nylandia 127, Tenala & Karis 1309, Kyrckslätt 1330; Hattula in Tavastia 1324, Hauho & Wåno 1329, Sâxmåki 1335 &c.

(31) Habentur in Registro Eccles. Aboënsis Fol 26; literæ Præfecti ejusdem Finlandensis, Arengijonis Andreae, cui præcipue hujus exsequendi consilii fuit cura demandata; quas, utpote lucem rei non contemnendam præbentes, adponemus. "Omnibus præfens scriptum cernenti-
bus Arengijsto Andreae, Præfectus terre Finlandensis, in Domino salutem sempiternam. Noverint universi, tam posterî quam presentes, quod
discreto viro Domino Olauo, Canonico Ecclesie Aboënsis, eo & assigno,
auctoritate Domini mei Regis, qua fungor, silvam quandam de novo occupandam & colendam intra limites parochie Ruskii sitam, Sexu nominataw, subjiciensque eam juri Siveuko quoddam exhibiciones exhibendas,
sicut alias silvas de novo occupatas: quam quidem silvam per Haquinum
Ripia & alios sex discretos in quatuor limites limitari feci & distingui

licet infelices quæ non multo post secutæ sunt turbæ bel-
laque civilia magnum sine dubio impedimentum & huic
& aliis consiliis salutaribus objecerint. Hisce iisdem fere
temporibus nova seminum, caulium & herbarum gene-
ra in Fenniam introduci atque apud nos coli cœpisse,
Olus, Lupulum (l. Humulum), Cannabin, Linum &c.,
probabile videtur (132); Calcis quoque usum & domi
inveniendæ parandæque industriam, necessitas, postquam
Templa lapidea passim exstruere zelus Religionis propa-
gandæ

sub tributo quatuor marcarum butiri cum aliis mihi omnibus procum-
bentibus ex more annuatim persolvendo: proviso, te sicut & alios occu-
patores silvarum de novo, infra hinc & quatuor annos inclusive, a tri-
buto & omni solucione extraordinaria habere volo supportatum. In cu-
jus donacionis, assignacionis & limitacionis evidenciam sigillum meum
presentibus est appensum. Datum Abo anno Domini MCCCXXXVII:º,
in die Marie Magdalene. Adposita ab exscriptore hæc verba legun-
tur: "Hanc silvam donavit idem Elauus Ecclesie Cathedrali, ut patet fo-
lio CV: "Et est hodie sub predio Awas in Rusko B. Henrici." Cujus do-
nacionis conditiones & confirmationem, ab Episcopo *Hemmingo* factam, te-
gere sicut in *Registri Eccl. Aboensis* exemplo quod hodie superest, Fol. 98,

(132) *Decimas Lini, Canabis, Humuli, ac aliorum quorumcunque a*
Fennis loco Oblacionum & Mathbyrdi persolvi fideliter ac devote jubet
Birgerus Archiepiscopus Upsaliensis, Statuto a. 1369 Aboæ dato, ex con-
uentione inter ipsos clericos & laycos hucusque servata. Vid. Reg. Eccles.
Ab. Fol. 3. Quumque Bulla Papæ in favorem Henrici, Rectoris pa-
rochialis Ecclesie de Saxamäki a. 1340 data (de qua infra) vehementer dam-
net nonnullorum parrochianorum suorum peruersitatem, qui de proventibus
terrarum, Vinearum, ortorum &c. decimas solvere indebite, contradice-
rent, quandam pravam consuetudinem, quæ corruptela dicenda fuit potius,
prætextentes, videlicet quod de talibus nulli adhuc decimas persoluerunt;
sancitissimi atque infallibilis Patris auctoritas tanti sine dubio faciendæ est,
ut credamus de novis quibusdam frugum atque herbarum generibus, de
quibus hætenus decimæ solutæ non erant, controversiam motam fuisse,
quam dirimere voluerit: quin enim de frumentis solitis decimæ solvendæ
essent, dubitari haud potuisse, putamus. Cfr. Bihang till de af et Sälls
kap i Abo utg. Tidn. 1785, p. 123 sq.

gandæ & ornandæ jussisset, nostros docuerat (133): e quo exemplo, quid in reliquis opificiis & artibus in vita humana maxime necessariis, factum sit, colligere licet, quibus scilicet sensim materiam atque incitamenta crescens cultura gentis, sedem vero præcipuam Urbs Aboënsis, circa Templum Cathedrale efflorescens, sine dubio præbuit.

Præfectos Fennicæ suarumque Arcium atque Provinciarum hoc tempore commemorari plures reperimus: quorum alios sese *Capitaneos Finlandiæ vel Finlandenses*, vel *terræ Finlandensis*, vocare videas, (summa fortassis dignitate reliquis superiores, quales postea *Gubernatores Generales* dicere moris fuit?) (134), alios *Præfectos terræ Fin-*

(133) Incolas quosdam paroeciæ *Kimito* a. 1229 montem cimenti Templi Cathedrali, pro fabrica sua, dedisse, supra (p. 227, not.) vidimus, *Preterea* rerum quam apud nos iis temporibus rationem habuerint, sequentes literæ conjectandi aliquam præbere materiam poterunt: "Noverint universi presentem paginam inspecturi, me Fulconem dictum Skelga, venerabili patri Domino Aboënsi quoddam pratum duodecim plastrorum (af 12 sommarlåg hō?) iuxta curiam meam situm, pro una timbria cum dimidia bonarum pellium dillarum Bogastii in pignus tali exposuisse ratione, quod si sepedictum pratum infra festum sancti Michaelis jam proximum per me redemptum (non) fuerit & pelles solute, tunc computato primum pellium precio, pro cujushbet plastris parte dimidiam marckam denariorum idem Dominus Aboënsis michi dabit, & pratum sepedictum sibi suisque successoribus cedat perpetuo possidendum. In cuius rei evidenciam maiorem sigillum meum, una cum sigillis discretorum virorum, Domini Menechmi de Hattelum ac Hermanni Hundebach, presentibus sunt appensa. Scriptum Fioroski. (sine dubio corrupte; fortassis *Körojam*?) anno Domini MCCCXXXVIIIº in festo Apostolorum Philippi & Jacobi." (Registr. Eccles. Aboëns. Fol. 113).

(134) Tales fuisse credas viros principes *Matthiam Kettilmundsön*, qui a 1224 & 1225, nec non *Carolus Näskönungsön* qui a 1227 (& si anni nota apud Nobil. VON STIERNMAN, *Sösa. Minne II. D. V. B. 2. C.*

Finlandensis (135), alios *Advocatos Finlandenses* vel *super Finlandiam* (136), alios *Advocatos Aboenses* (137), vel *Capitaneos* aut *Advocatos Castri Aboensis* (138), atque similiter *Advocatos Tavastie* (139), vel *Nylandiæ* (140), vel *Alandiæ* (141), vel *Wiburgenses* (142) appellari, reperias.

I i 3

In-

errore non laborat, 1223) hujusmodi titulo honoris atque auctoritatis floruisse leguntur. Dissimulandum vero non est, illum a. 1347 vocari *Capitaneum Castri Aboensis*, testante VON STIERNMANN, (ib. 3 C. quod typis expressum legi etiam potest in Dni GJÖRWELL *Sveifsa Mercurius* 1757, mens. Sept. p. 268 sqq.; nisi error in tituli irrepisset formulam, a quo anni saltem notam vix aliter immunem præstes, quam si literas ibidem ab eo citatas, post mortem demum Domini *Matthiæ*, fuisse scriptas doceas; cfr. LAGERBRING l. c. C. 4, §. 11); hunc autem a. 1330 appellari *Regis Magni Advocatum super Finlandiam & Alandiam*.

(135) *Ærengisle Andersson* a. 1337, in literis supra allatis (p. 246 not. 131).

(136) Ita vocari reperimus *Algotum Joanson* a. 1324 (idque in iisdem literis quæ *Matthiæ Kettilmundi* dignitatem tribuunt *Capitanei Finlandensis*), *Carolus Haraldsson* a. 1330, & *Ærengislonem Andreæ* a. 1336.

(137) Hoc titulo ornantur nuper nominati *Carolus Haralds* a. 1331, & *Ærengislo Andreæ* a. 1335, nec non *Laurentius Peterjon* a. 1337.

(138) De *Matthiæ Kettilmundi* adduximus nuper (not. 134) testimonium STIERNMANNI, qui *Torirum* quoque *Jönsjon* a. 1322 appellari *Advocatum Castri Aboensis*, ibidem (C. 3) docet.

(139) Tales sunt *Petrus Postoll* a. 1327, *Laurentius* a. 1332.

(140) Hæc dignitas cuidam *Gerardo* tribuitur a. 1327.

(141) *Nicolaus Magnusson* a. 1328. Oecurrit etiam a. 1322 *Jacobus Exactor in Alandia*, in literis *super bonis in Thiuhanäs in Alandia* (Ecclesiæ Cathedrali concessis), dat. *Saltvik* anno Domini 1322, die lune post Dominicam oculi proxima (Regist. Eccles. Ab. Fol. 114); qui *Jacobus* in Sententia Judiciali a. 1418 super iisdem bonis a *Magno Toftason* Legifero Alandiæ lata, (Reg. Eccles. Ab. Fol. 163) vocatur *Fogthen som tha ther var?*

(142) *Petrus Joanson* (vel *Jönsjon*) a. 1331 (& 1334?). Nobil. STIERNMANN etiam a. 1320 -- 1327 hac dignitate ornatum fuisse docet (l. c. IX B. 1 C.).

Inter quas dignitates honorisque titulos, an & quamnam differentia intercedat, non est ubique definitum facile; neque constantissimis eo tempore semper limitibus distinguendum consuevit, verisimile est. Nomina autem seriemque horum Præfectorum, quatenus ad nostram pervenerunt cognitionem, indicatis simul fontibus unde hausta sit, alio loco exhibuimus (143), quem piget hic exscribere (144).

Publicis regni administrandis negotiis non admodum sese Episc. *Benedictum* immiscuisse, credas: saltem nulla hodie supersunt ejus rei vestigia.

In anno suo emortuali definiendo, scriptores monumentaque nostra inter se discrepant. Cum JUSTENO, qui a. 1340 die *Crispini & Crispiniani* (d. 25 Octobris) obiisse testatur, consentit MESSENIUS (*Schond. T. X p. 15*). In *Manuscripto Palmsköldiano* legitur, ut supra indicavimus, mortuum fuisse a. demum 1348 (145); quod falsum esse, indubiis evincitur argumentis (146). RHYZELIUS (l. c.) vita decessisse a. jam 1338, die 29 Novembris, narrat: quod unde hauserit, nos quidem latet. In *Registro tamen Ecclesie Aboënsis* nullæ ab eo seriùs datæ reperiuntur literæ, quam binæ a. 1338 *feria sexta proxima ante Simo-*

(143) Vid. *Bihang til de af et Sällskap i Åbo utg. Tidningar för 1785*, p. 179 sqq.

(144) Itaque, & pro hoc tempore & pro sequentibus, satis habebimus quæ eo loco dicta sunt supplere, & ubi opus fuerit, emendare.

(145) Supra p. 15 not. (27), ubi tamen per errorem typographici male legitur MCCCCLVIII pro MCCCXLVIII, quod igitur corrigendum est.

(146) Plures in *Registro Ecclesie Aboënsis* occurrunt literæ inter a. 1348 & 1348 a successore suo *Hemmingo* datæ; de quibus infra.

)

(

Simonis & Jude scriptæ, quas supra (p. 224 not.) exhibuimus; atque ex successoris sui *Hemmingi* ipso illo (cujus etiamnum exemplum superest) Diplomate (infra adjungendo) quo *Præposituram* in Ecclesia Aboënsi nuper a se institutam, primo ejus mandat procuratori, *Dominica proxima ante nativitatem b. Mariæ* (quæ celebrabatur die 8 Septembris) a. 1340 dato, satis patet, ab errore immuhem locum Auctoris nostri non esse (147). Veriorem autem annum diemque dare, non valemus; nisi quod vel ad finem vergente anno 1338, vel initio anni 1339, factum esse, verisimile ducamus.

HEMMINGUS.

(1. *) *Electus Divina inspiratione, h. e. concordibus*
Canonicorum suffragiis (148). *Vel nobis non monenti-*
bus

(147) Nisi mendum in anni nota, quam exemplum Diplomatis in *Reg. Eccles. Aboënsis* servatum offert, esse existimes. Cui tamen sequentes literæ, etiam ante illud Diploma datæ, adstipulantur: *Noverint uni-*
versi, quod ego Johannes in Stensl. de [prædium in parocchia Borgo Ny-
landia] rec. gnosco me levasse a venerabili in Christo patre, Domino He-
mingo, permissione Divina Episcopo Aboënsi, illas 22 marcas denario-
rum in quibus predecessor suus Dominus B. (Benedictus) bone memorie
condam Episcopus Aboënsis, patri meo tenebatur obligatus, pro quibus
eundem Dominum meum H. tam ex parte mea quam fratris mei, libe-
rum reddo & quitatum. Preterea recognosco me debere sibi dare quoli-
bet anno XX. marcas Denariorum Suevorum nunc currencium, vel ea-
rum valorem in pecoribus & butyro seu aliis rebus; prout solent recipere
mercatores, de exactione in parrochia Borgo & capellis sibi annexis.
Ac etiam virorum Dominorum. [Locus corruptus; quædam præcessisse
verba, quæ exciderunt, facile patet] Henrici de Borgo, Arnvasti in
Kirkislæt, Nicolai Vellus & Pauli de Tenala, quia proprium sigillum
non habeo, presentibus sunt appensa. Datum in Kirkislæt anno Dni
MCCCXL. feria 2 post Dominicam Reminiscere? Reg. Eccles. Ab. Fol.
 146 sq.

bis quisque videt, hæc verba non esse JUUSTENI ipsius, sed ex illo quod ante oculos habuit exemplo veteri, tempore Pontificiæ religionis in patria dominantis condito, fuisse ab eo exscripta. MS. *Palmköldianum* similiter habet: *divinitus eligitur.*

In paroecia *Båling* Dioecesis *Uplalensis* natum fuisse, dubio caret (149).

Curasse de novo (hoc est *primum instituisse*) *Præposituram in Ecclesia Aboënsi*, adeoque novo augmento & digni-

(148) DU CANGE *Glossar. Voc. Inspiratio*: "Ex tribus electionum formis, quarum mentis est in Decretalibus Greg. IX PP. Lib. 1. tit. 6. c. 42, una est quæ per inspirationem, sive viam Spiritus S. dicitur fieri: cum scilicet communiter & ab omnibus concorditer, quasi divino spiritu afflatis, nullo discrepante, aliquis eligitur, absque aliquo tractatu, ex quo nempe præsumi possit aliqua persuasio vel suggestio in gratiam eligendi."

(149) Præter auctorem nostrum testatur id MS. *Palmköldianum*, ac confirmare sequentes etiam literæ videntur quæ in *Reg. Eccles. Aboëns. Fol. 118* comparent, nulla vel anni vel diei nota adjecta: "Universis præsentibus literas inspecturis *Hemmingus* Divina misericordie Episcopus Aboënsis salutem in Domino sempiternam. Consideravimus quod cultus Divinus & honor ecclesie Aboënsis fuerat non modicum diminutus ex eo, quod Episcopi Aboënses qui pro tempore fuerant, ad ecclesiam accesserant nimis raro, quia prope ecclesiam ubi diverterent ad morandum, non erat eis locus. Unde nos, ad supplendum hunc defectum, villam dictam *Keris* acquisivimus, partim pecunia, partim permutacione colonie que erat fabricæ ecclesie cathedralis, *Makaftada* dictæ, pro commodo & requiectione nostra nostrorumque successorum. Ne igitur ecclesia per alienacionem colonie memorate suis redditibus defraudetur, bona *Lewelax* dicta, in parrochia *Pemaren*, cum omnibus adjacenciis obtenta pro patrimonio nostro, titulo permutacionis de *Pawalsbothum* parrochie *Bålingh*, dimittimus eidem ecclesie loco colonie sepedictæ, quam alienavimus, ut superius est expressum. Etc."